

něž by tato spolupráce nemohla býti prohloubena a rozmnožena, ovšem patrně jedině v té formě, že by obě instituce působily společně a vedle sebe, nikoli tak, že by se Svaz Národů stal jednotkou nadřaděnou, v níž by byl Vatikán pouze členem, který by vyplnil v Radě mezeru po Japonsku.

DR. J. PANGLOSS:

KAM NÁS VEDE ETATISMUS?

Je třeba, aby se lidé přesvědčili, že v každé době a ve všech zemích byla politická moc špatně prováděna. Mezi velikášstvím a prostředností vidíme v historii jen pomíjející pokusy, jejichž stručnost zachraňuje jedny od jejich nedostatečnosti a druhé od jejich ambicí. Velice řídké jsou výjimky, které potvrzují jen pravidlo.

Přesto však příroda vytvořila společnosti mající určitý druh plamenu, který nic neuhasí. Francie snášela po celé tisíciletí nejneobyčejnější zkoušky a přece přežila. Anglie rovněž tak. Německo rovněž. Církev katolická byla řízena již několika sty papeži, z nichž tři čtvrtiny mají čím překvapiti i ty nejhovívavější; křesťanství vzkvétalo přes všechny tyto zkoušky; mezi hrůzami východního rozkolu vzkvétali malíři nejkrásnějších madon.

Bezpochyby podobný antagonismus, mezi silou života, která tvoří a oživuje velké sociální těleso a mezi destruktivní mocí orgánů, které jí vládnou, je přirozený. Máme velké muže jen k dílu určenému, lidské plémě nerodí takové, kteří by se hodili ke všemu. Proto také společnost je schopna života jen v tom případě, dovede-li vzdorovati neustálé působnosti špatné vlády. Nějaký odklad čas od času, to je vše co může očekávat. Jestliže není schopna snášeti tento režim — zaniká. Jestliže se mu přizpůsobí — žije. Ne v evoluci živočišných forem, ale ve vývoji kolektivit utvořených člověkem se nejlépe potvrzují myšlenky Darwinovy.

Někdy, když zlo je zvláště veliké, najde osud neočekávané prostředky. Ve čtrnáctém století dívka zachraňuje Itálii; v patnáctém dívka z lidu zachraňuje Francii. Stejným hlasem napomíná Kateřina de Sienne papeže z Avignonu jako Jeanne d'Arc krále z Bourges. Jedna přivádí znovu do Říma jedinou moc, která je schopna udržeti římskou ideu; druhá se staví v čelo vojska, které osvobodí Francii. Předurčená harmonie je znovu zřízena. Vlast jest něco, co trvá.

* * *

Jednoho dne přišla francouzská revoluce, která vyvodila důsledky z nejjasnějšího naučení, jaké nám může dáti historie. Rozdělení a rovnováha třech mocí, které omezují každou z nich a které je ohraničují jednu druhou, zářivý důkaz, že lid je vše a že vláda je zřízena spíše k tomu, aby sloužila než aby vládla, toť návrhy, které předkládá světu a které vítězí ne bez určité námahy, zrovna tak jako vítězí pravdy vědecké.

Sto let později celá Francie byla otřesena proto, že se prohlašovalo, že vše se má sklonit před důvody státními i kdyby měl nevinný zůstat na Dábelském ostrově.

Ale co vidíme dnes? Že každý den se jedná nebo navrhuje jednat tak, jako kdyby státní důvody mohly dovolit všechno, jako kdyby stát měl vše pohltit a vše spravovati s nebezpečím, že vše zničí. Žádný občan by nemohl žíti aniž by četl denně noviny, aby se dověděl jaké nové intervence veřejné moci ho ohrožují.

Neodvislá měna státní, jeden z hlavních výbojů devatenáctého století: zničena neustálým zvětšováním rozpočtu. Snížení daní na nezbytné minimum, jedna z vedoucích myšlenek revoluce z roku 1789: zapomenuta. Skromnost politické moci, nezbytná podmínka svobody národa: také zapomenuta.

Kam vede tedy tato ztráta paměti? Kam vede etatismus? Ne k lepšímu lidstvu, ale k římskému císařství z roku 300.

Odpoví se, že etatismus není doktrina historická nýbrž doktrina rozumová?

Rozumová doktrina má býti ušetřena protikladů. A jest právě vzájemný odpor mezi pojetím státu, který se zabývá vším možným a režimem parlamentárním, který chce, aby rozhodnutí státu byla uvážena několika sty zástupci.

Všude etatismus dělá pokroky. Všude nás pohlcuje, přinášeje s sebou svůj přirozený důsledek, naprosto nevyhnutelný, stále rostoucí přehnanost daní. Pověří-li se stát aby vše dělal, dává se mu také nutně právo, aby vše přijímal nebo aby alespoň přijímal vše to, co se mu zdá býti nutné k vykonávání svých ohromných funkcí. A poněvadž státní podniky jsou vždy spojeny s většími břemeny než podniky privátní, musí nezbytně následovat značné přehnutí nákladů, které jednotlivci musí vyrovnat buď jako spotřebitelé nebo poživatelé nebo často jako obojí. Čím více se vyvíjí etatismus, tím více se zdražují životní potřeby a utvrzuje a rozšiřuje duch fiskální soustavy.

* * *

Herbet Spencer psal v tomto smyslu, jak stejná věc přivodila v Anglii stejné následky, proti kterým povstal — v jednom spise, který za jeho doby způsobil velký rozruch — celou silou svého genia:

„Diktátorská opatření, která se rychle množí“, praví, „usilují stále omeziti individuální svobody a to dvěma způsoby: byly zavedeny úpravy, každý rok ve větším počtu, které působí nátlak na občany tam, kde jejich činy byly úplně svobodné a nutí vykonávati činy, které mohli dříve buď vykonati nebo nevykonati dle libosti. Zároveň veřejné povinnosti, stále a stále těžší, omezily více občanskou svobodu tím, že zmenšily ten díl zisku občanů, který tito mohli libovolně utratiti a že zvětšily díl, který jest jim odebrán, aby byl vydán dle dobré vůle veřejných činitelů.“

Duch fiskální soustavy se rodí z etatismu jako se rodí ovoce na stromě. Tento duch však není duchem Voltairovým. Nemá tolik pružnosti, pohotovosti a neústupnosti.

Jeho nároky se rozšiřují na vše: nic jej neodstraší. Odstrčen od jednoho předmětu vrhá se na druhý; a když to očekáváme nejméně, když bdělost jest uspána, tu se náhle vrací k svým prvotním ctizádostem. Jestliže jeho nové daně jsou zamítnuty, poněvadž poplatník je přetížen a poněvadž, jak se to dnes říká, míra jest dovršena, vzdává se buď rád nebo nerad, pak s úsměvem na rtech vás prosí, abyste byli tak laskavi a povolili mu pod jménem fiskálních upravení daně nové.

Duch fiskální soustavy jest nanejvýš souživý. Jest třeba poznamenati, že slovo erár bylo vždy užíváno ve špatném. Označuje poklad vyssávající národ a hltající ovoce jeho práce . . . Říká se, že nějaký státník je fiskální, když se snaží pouze, aby zvětšil výnos daní; ve stejném smyslu se říká fiskální zákon, slepá fiskalita. Tak by se mohl nazvat bez veškerého bezpráví podle této definice velkým státníkem fiskálním ten vrchní intendant financí z počátku vlády Ludvíka XIV, Emery, jehož vymáhání peněz přispělo z velké části k vyvolání povstání Frondy a který nehledal nic jiného než jména, aby mohl

naléztí nařízení. „Nemohu“, píše Retz, „lépe vyjádřiti duševní pozadí osobnosti, která řekla před celou radou, že víra jest dobrá jen pro kupce a že správci žádostí, kteří se ho dovolávali právem ve věcech týkajících se krále, zasloužili by býti potrestáni.“

To jest these, která není zcela odstraněna: Kolikrát jsme již slyšeli, že stát není nikdy úplně vázán svými závazky!

* * *

Duch fiskální soustavy jest podstatně demokratický. Baccaria mu věnoval bez shovívavosti jeden z oddílů „Deliktů a trestů“ své knihy a jeho učený vykladatel Austin Helie odsuzuje neméně přísně to co nazýváme fiskálním duchem, to jest principiální zařízením, že všechny trestní zákony peněžní mají býti přísně vykládány a aplikovány. Tento přemrštěný princip, který je dosud životný v užívání vlastních fiskálních zákonů, spravoval dlouho trestní věci a nevím zcela určitě nenalezneme-li jej ještě někdy v provádění špatné praxe.

Stát, poněvadž je všemocný, myslí, že jest mu všechno dovoleno a svrchovaně pohrdlivý k nejobyčejnějším ohledům na spravedlnost nepřipouští jiných mezí než ty, které schválí jeho vůle. Tady jest právě velké zlo, neboť často utiskovaný poplatník cítí se býti v právu a odpověděti násilí přetvářkou a úskokem. Odtud jiné zlo neméně vážné než to prvé, neboť potom nemůže býti ani z jedné ani z druhé strany řeč o nějakém právu nebo spravedlnosti; to jest potom všeobecná demoralisace. My, kteří věříme, že všechny zákony i ty nejšpatnější mají býti bezpodmínečně respektovány a kteří bychom nemohli připustit za žádnou cenu fiskální zatajování, my energicky vytýkáme tyto praxe. Ale upřímně řečeno, komu je třeba ve skutečnosti přičísti počáteční zodpovědnost?

Vynikající anglický národohospodář Thorald Rogers vyjadřuje v tomto smyslu, ve věci přemrštěných cel, populární mínění, které slyší kolem sebe: „Pašerák je přirozený mstitel poplatníků vyssávaných přemrštěnými cly.“ Nenapsal jsem právem, že fiskální přemrštěnosti jsou velkou školou demoralisace? O něco dále tentýž autor skvěle poznamenává lék, který se hodí pro všechny daně „Zmírnění cel jest nejlepším prostředkem proti pašeráctví“.

Až sem to musíme přivést ve společnosti skutečně republikánské. Sem mířili naši otcové. Čím více se společnost vyvinuje tím menší roli má hrát stát: individuální podnět má býti pravidlem, státní zákrok pak výjimkou. Poněvadž vždy když stát nadužívá svého postavení, činí to na úkor veřejných svobod a privátního majetku.

* * *

Opusťme pole finanční a podívejme se poněkud dále. Na poli politickém přešlo se na příklad k omezení státu a k dělbě vládní moci až když se postupně vyzkoušely všechny formy a nevýhody všeobecného a všemohoucího státu. Od císařství římského k francouzské revoluci, skrze středověké boje mezi státem theokratickým a státem vojenským, přes protestantskou reformu a přes absolutní monarchii žádalo se konečně ve jménu ochrany silných proti slabým, aby stát respektoval individuální autonomii.

Jestliže sociální problém není touto autonomií zcela vyřešen, návrat k všemohoucnosti státu, kterážto by se dala do služeb „slabých“ dneška, učinila by z těchto „mocné“ zítřka a převrácení obětí by v ničem nezměnilo podstatu útisku. To již jsme viděli nescetněkrát, zvláště v otázkách náboženských a Test Act z roku 1673 v Anglii nalezneme snadno svůj ekvivalent ve zrušení Ediktu nanteského ve Francii.

Evoluce, která vyvrcholila v politickém liberalismu se promítá stejně na plán hospodářský. Aniž bychom šli příliš zpět, merkantilismus XVII. století který dával veřejnou moc do služeb zájmů hospodářských a obchodních nebo přesněji řečeno do služeb zájmů výrobců, měl za následek trvajícím válečný stav a divoké olupování. Od roku 1688 do roku 1815 Anglie prošla pro důvody čistě obchodní 96 léty krvavých konfliktů s ostatními mocnostmi. Přesto v zemích, které přijaly systém merkantilistický a které rozdrtily své konkurenty a jejich zákaznictvo, doby prosperity byly stejně řídké jako genius státníků povolaných ke svrchovanému řízení hospodářských záležitostí. Tak formule volné směny Adama Smithe a Cobdena zrodila se z neúspěchu státních intervencí a z všeobecné bídy na konci XVIII. století a na počátku XIX. v to počítaje bídu národa britského na úkor získání mezinárodního trhu Anglií.

Možná, že shoda liberálních ideí politických a hospodářských byla v Anglii těžko dosažena zvláště proto, že Whigové „merchants adventurers“ a pořadatelé závodů se dlouho obohacovali válkou. Ve skutečnosti tvoření všeobecné ideologie, inspirované teorií liberální bylo souběžné s pokrokem demokracie v Evropě. Liberalismus pod různými konstitučními formami, přístup demokracie k moci proti přivržencům osvícenství postupoval, zatím co nové znaky státu vynutily si přesná pravidla, která se přičila stejně všemohoucnosti jako zmatku choutek lidu.

Dvě otázky se dnes kladou.

a) Je třeba viděti ve snahách dnešního etatismu vítězství socialistické propagandy a příznaky aplikace marxismu?

b) Jestliže tomu tak není, proč liberální doktriny se zdají býti opuštěny národy jak ve věcech politických tak i ve věcech hospodářských?

Podle našeho náhledu, přes určité zdání, činí se marxismu příliš velké místo mezi příčinami moderního etatismu. Jest skutečně nepopíratelné i pro doktrinární socialisty, že Karel Marx se zmýlil ve výkladu vývoje buržoasie v období liberálním. Marx viděl tuto společnost jak se rozděluje čím dále tím více ve dva nepřátelské tábory, „poněvadž ti, kteří pracují se neobohacují a ti kteří se obohacují nepracují.“ V hospodářské volnosti viděl jen prostředek buržoasie ke snížení mezd a zvýšení zisků. Tato dvě smýšlení jsou základem socialismu.

A skutečně až k světové válce, následkem pokroků střeďání a rozdělení majetku (zvláště rozdělení movitých hodnot) byli jsme svědky, ve všech zemích, stálého a silného přílivu proletariátu do vrstev městských zatím co volnost výměny měla za následek obohacování jakého v historii dosud nebylo.

Liberalistická praxe dovolovala městské společnosti odnímati pomalu socialismu hlavní oprávnění existence. Ale válka přerušila normální chod této evoluce a musíme přiznati, do určité míry, že ospravedlnila revolucionářskými hnutími v Evropě a zvláště v Rusku, větu v provolání Karla Marxe: „Válkou zavlče buržoasie proletariát do politického hnutí a dodá mu zbraně, které se pak obrátí proti ní.“ Přesto však, jestliže ruská revoluce se až doposud stabilisovala na formě organizace, která se odvozuje z marxismu, v ostatních zemích vliv politického státu na hospodářství a nesprávné odvolávání se hospodářství na stát mají dvě příčiny, které nejsou v žádném spojení se socialismem.

Omezený rámec tohoto článku nám nedovolí rozšiřovati se o těchto dvou příčinách; vrátíme se k nim někdy jindy. Zakončíme dnes tím, že prohlásíme národohospodářské principy, založené liberálními učenci XIX. století, za stále trvajících. Věda, která jest zhuš-

těním pozorování a pokusů, zachovává celou svou hodnotu. Vůle a lidská hloupost mohou na chvíli zakaliti získané údaje, jest ale nemožné, aby změnily zákony, které jsou podepřeny samou podstatou člověka.

Civilisace nemůže býti chápána jinak, než jako rozšířená svoboda.

VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA.

A. VNITŘNÍ.

Před prázdninami 1933 prošla československá politika řadou významných událostí, které nejlépe jsou charakterisovány skutečností z m o c ň o v a c í h o z á k o n a. I když se tu nejedná obsahově i formou o opatření, k němuž sáhla již řada států, stačí skutečnost zmocňovacího zákona dosti, aby osvětlila mimořádnou povahu situace politické. Zmocňovací zákon nestaví parlament na vedlejší kolej, počítá s jeho dodatečným schvalováním, nýbrž chce jen dáti vládě instrument, kterým by pružněji a rychleji zvládla jednotlivé otázky politické, sociální a hospodářské. Je přirozeno, že předcházela obsáhlá diskuse o zásadě a rozsahu zmocňovacího zákona. Do jednání politických stran zasáhl i prezident republiky; časem byla situace velmi kritická; mluvilo se i o demisi vlády; stanovisko pro uplatňovala zejména strana republikánská, kdežto stanovisko proti hájili sociální demokraté, jejichž zastupitelstvo se vyslovilo pro setrvání ve vládní koalici. Vládní strany si písemně zaručily loyální spolupráci do 15. listopadu, kdy končí platnost zmocňovacího zákona, aby tak měly vzájemnou záruku. Po schválení zmocňovacího zákona v Národním shromáždění, které provedlo také volbu členů Stálého výboru a které má již nový jednacím řád, který má umožniti klidnější práci, přesunulo se těžiště práce do různých komisí ministrů.

První činem, který vláda provedla na podkladě zmocňovacího zákona, bylo vyhlášení nového celního sazebníku, nutného vzhledem k světové konferenci hospodářské a měnové v Londýně, na kterou odjela delegace resortních úředníků vedená ministrem Benešem a guvernérem Národní banky Pospíšilem. Na celním sazebníku pracovala tříčlenná komise ministrů, která projednala na 600 celních položek.

Jednání vlády a politických stran týkala se jednak opatření politických, jednak hospodářských a sociálních. Pokud jde o politická opatření, vyplývají z nutnosti čeliti protistátním živlům, protidemokratické agitaci a z nutnosti udržení pořádku na hranicích státu. S tím souvisí změna služební pragmatiky státních zaměstnanců, reforma volebního řádu do obcí, prodloužení dosavadního volebního období ze 4 na 6 let; posléze pak jednání o tiskovém zákoně, o malém tiskovém zákoně, které vázlo, protože nebyla dohoda o kolportáži v kostelích. Má býti také projednána osnova o vlastní odpovědnosti presidenta republiky a členů vlády; účelem je tu učiniti ministra osobně odpovědným za poškození státních zájmů.

Státní soud v Brně vynesl rozsudek v procesu proti fašistům, kteří přepadli židnická kasárna. L. Kobsínek byl odsouzen na šest let do těžkého žaláře. R. Gajda, R. Uvíra, Tesák byli osvobozeni. Celkem bylo odsouzeno 47 obžalovaných, 11 bylo osvobozeno. Státní zástupce podal proti rozsudku zmáteční stížnost.

O novou režii zákonodárných prací při projednávání rozsáhlejších osnov usiluje návrh vypracovaný ministerstvem vnitra na zřízení společného výboru obou sněmoven, kterému by byly předkládány některé osnovy.